

соціальної поведінки залишаються характерними навіть для осіб з аутизмом з високим рівнем функціонування. Такі особи переживають почуття самотності, соціальну відчуженість (ineptness), а також труднощі у професійній сфері.

**Висновки.** Аутизм входить в групу первазивних розладів розвитку (pervasive developmental disorders, PDD), для яких характерні значні відхилення в соціальних взаємодіях і комунікації, а також вузькість інтересів і явно повторювальна поведінка. Ці первазивні порушення розвитку часто об'єднують в поняття «розлади аутистичного спектру», іноді – в поняття «аутистичні розлади», а сам аутизм часто іменують «аутистичним розладом» або «дитячим аутизмом». У клінічній практиці вирази «аутизм», «розлади аутистичного спектра» часто використовуються як взаємозамінні. Проте розлади аутистичного спектру включені в розширений аутичний фенотип (broader autism phenotype, BAP), що описує також осіб з аутистичними рисами поведінки (як приклад, уникнення зорового контакту).

У наш час існує поняття «індивідуальні прояви аутизму». Дослідники виокремили такий спектр: особи з тяжкими порушеннями – немовленнєвими і розумово неповносправними, вони проводять весь час у погойдуванні, невпинно махаючи руками; соціально активні аутисти, розлад яких проявляється в дивацтвах при спілкуванні, у вузькості інтересів та багатослівності, педантичності мовлення.

Гук А. С.

## **ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

В умовах сучасного розвитку освіти в Україні особливої уваги набуває питання організації навчального процесу для дітей із РАС та створення комфортного і підтримуючого середовища для навчання в освітньому середовищі середньої

школи. Актуальність цієї проблеми пояснюється зростанням кількості дітей, які мають офіційно підтверджений діагноз РАС.

Недостатній рівень сформованих базових навичок, труднощі в поведінці та низька академічна успішність учнів з особливими освітніми потребами (ООП) спонукають науковців до детального аналізу проблеми їхньої психолого-педагогічної адаптації в умовах загальноосвітнього середовища (Коваленко О., 2020).

Вчені О. Нікольська, Е. Баєнська, В. Лебединський і М. Ліблінг трактують аутизм як порушення у сфері емоційного розвитку. Афективна сфера визначається як динамічна система адаптаційних смислів, що формують свідомість і регулюють поведінку людини. Тому поняття афекту та афективності розглядаються як вищий рівень емоційно-особистісних переживань, що виходять за межі раціонального сприйняття.

Афект відіграє ключову роль у мотивації, контролі та спрямуванні поведінки, впливає на свідомість і визначає її вибірковість. Через афективні переживання зберігається взаємозв'язок між потребами людини та її діяльністю. Він також формує сприйняття, пам'ять, інтелектуальну активність і регулює поведінкові реакції у ситуаціях успіху чи невдач (Степанова Л., 2020).

Порушення емоційного розвитку, характерні для дітей із розладами аутистичного спектра, можуть проявлятися вже на ранніх етапах життя у вигляді тонких, ледь помітних ознак афективних розладів. Через індивідуальні особливості розвитку такі відхилення іноді складно визначити за стандартними критеріями, оскільки розвиток дитини з РАС може як відповідати типовим нормам, так і демонструвати певні випереджаючі характеристики. Часто навіть уважні батьки не можуть точно оцінити незвичні особливості поведінки дитини та її реакції на навколишній світ.

Соціальна та педагогічна значущість питання адаптації школярів із розладами аутистичного спектру до навчання є вкрай важливою. Вона потребує сучасних методологічних підходів та теоретичного обґрунтування з урахуванням особливостей і можливостей середньої освіти (Павленко Г., 2018).

Психолого-педагогічна та соціальна адаптація відбувається шляхом засвоєння та прийняття учнем середньої школи моральних, педагогічних, психологічних та інших суспільних норм. Вона є результатом спільної роботи всіх учасників освітнього процесу та відіграє важливу роль у задоволенні соціальних потреб дитини як у теперішньому, так і в майбутньому.

Дослідження процесу адаптації охоплює три основні аспекти: теоретико-методологічні основи адаптації дітей до шкільного середовища, психолого-педагогічні умови, що сприяють цьому процесу, а також взаємодію між педагогами, психологами та батьками.

Аналіз сучасних наукових джерел свідчить про активізацію досліджень у галузі освіти та психології в Україні. Зокрема, в останнє десятиліття спостерігається зростання інтересу до вивчення питань розвитку, адаптації до освітнього процесу та соціалізації дітей із РАС.

Розвиток інклюзивної освіти в Україні є не лише вимогою часу, а й важливим кроком до забезпечення рівних прав дітей на доступну та якісну освіту. Інклюзивне навчання передбачає можливість здобуття освіти у загальноосвітніх закладах за місцем проживання та створення необхідних умов для успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Ця модель освіти сприяє адаптації навчального процесу для всіх дітей без винятку, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, рівня навчальних досягнень, рідної мови, культурного середовища, а також психічних і фізичних можливостей. Інклюзивне навчання дітей з аутизмом у загальноосвітніх закладах може бути ефективним, забезпечуючи їхню соціалізацію, психологічний комфорт та емоційний розвиток (Шевченко О., 2020).

Інтеграція дітей з аутизмом у загальну систему освіти на шкільному рівні може суттєво сприяти їхньому розвитку, зокрема покращенню мовленнєвих і комунікативних навичок, соціальної взаємодії та когнітивних здібностей. Більшість фахівців розглядають інклюзивну освіту як важливий соціальний процес, що забезпечує рівні можливості для всіх дітей. Однак для ефективного навчання та успішної адаптації у

середовищі однолітків, які розвиваються за типовим сценарієм, дітям із розладами аутистичного спектра часто необхідна спеціалізована підтримка.

Аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про активне розширення наукового пошуку у сфері спеціальної освіти та психології в Україні протягом останнього десятиліття. Зокрема, питання сутності аутизму досліджували Я. Багрій та О. Богдашина, проблемам психологічної допомоги дітям із розладами аутистичного спектра приділяла увагу К. Островська, а Т. Скрипник розробила комплексну програму розвитку таких дітей. Концепції розвитку, навчання та соціалізації дітей із розладами аутистичного спектра висвітлювали В. Синьов і В. Тарасун, тоді як Г. Хворова досліджувала процес надання їм психолого-педагогічної підтримки. Психологічну корекцію аутистичних порушень і підготовку дітей до шкільного навчання аналізувала Д. Шульженко.

Дослідження процесу психолого-педагогічної адаптації школярів із розладами аутистичного спектра вимагає створення ефективних умов педагогічної та психологічної підтримки. Основною особливістю їхнього психосоціального розвитку є складнощі у встановленні соціальної взаємодії та формуванні відносин з оточенням. Процес психолого-педагогічної адаптації триває протягом усього життя людини, а молодший шкільний вік є початковим етапом соціалізації особистості в умовах загальної середньої освіти.

Соціалізація та адаптація дітей із розладами аутистичного спектра охоплює кілька ключових аспектів: пізнання навколишнього світу, засвоєння досвіду дорослих, взаємодію з однолітками, отримання освіти та можливість займатися діяльністю, що відповідає їхнім інтересам і здібностям. Проте незалежно від рівня інтелектуального розвитку, такі діти стикаються зі значними труднощами через особливості їхньої особистості, емоційно-вольової сфери, знижену або відсутню потребу в соціальних контактах, а також негнучкість поведінки в різних життєвих ситуаціях (Чумак Н., 2020).

Для сприяння їхній адаптації необхідно створити доступне й комфортне середовище, яке враховуватиме особливі потреби дітей із РАС, а також забезпечити підготовлених фахівців, які

знають, як ефективно вибудовувати комунікацію з такими дітьми. Важливо, щоб процес соціалізації включав поступову та тривалу практику із моделюванням реальних соціально-побутових ситуацій, у яких дитина може опинитися, та навчанням алгоритмів відповідної поведінки.

Діти з розладами аутистичного спектра часто мають труднощі із соціально-побутовими навичками, самообслуговуванням, застосуванням набутих знань у повсякденному житті, а також низьку мотивацію до соціальної взаємодії та співпраці з однолітками. У рамках інклюзивного навчального середовища необхідно формувати базові навчальні навички, уміння працювати в групі, звертатися по допомогу та приймати її, слухати й виконувати інструкції, розвивати співчуття, доброзичливість, здатність до компромісу та адаптацію поведінки відповідно до ситуації.

Для ефективного навчання дітей з аутизмом важливо створити умови, що відповідатимуть їхнім індивідуальним особливостям розвитку, забезпечуючи комфортне середовище для навчальної діяльності та соціальної адаптації.

**Завацька Л. М.**

## **«РЕАЛІТІ» ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

2022 рік для України став роком випробувань, ризиків та деформації природних процесів розвитку суспільства загалом та соціальної сфери зокрема. Мільйони людей постраждали від війни, змушені були покинути свої домівки, зазнали фізичних та психологічних травм. Набули масового характеру порушення прав людей та життєдіяльності сімей. Сім'я, як базовий інститут суспільства, зазнає потужного впливу війни і тих деструктивних процесів, що продукує війна. Багато сімей роз'єднані через міграцію жінок і дітей у пошуку безпечних місць за кордоном. Частина сімей, враховуючи певні обставини, залишається на окупованих та прифронтових територіях або є внутрішньо переміщеними.